

ПРОДУКУВАННЯ ЕТНОДИЗАЙНЕРСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Стаття висвітлює теоретико-методологічні основи етнокультурного виховання засобами дизайну. За допомогою сформованих базових творчих умінь, дизайнери вміло використовуючи методики, технології, створюють унікальний, творчий продукт, зокрема етнодизайн

Ключові слова: етнодизайн, творчі уміння, відродження, інтеграція

The article highlights the theoretical and methodological foundations of ethnic and cultural education by means of design. With the prevailing basic creative skills, designers skillfully using techniques, technologies, creating a unique, creative product, including ethnodyzayn.

Keywords: ethnodyzayn, creative skills, regeneration, integration.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців дизайну, й зокрема етнодизайну, в нашій країні здійснюється на засвоєнні культурно-історичних традицій та вивчення багатой спадщини українського народу. Надбання цих традицій розкривається передусім у контексті забезпечення національної самоідентифікації особистості, а саме: предметів побуту, оформлення інтер'єрів, декоративних розписів, килимарства тощо. Особливе місце серед засобів національного виховання в дизайні належить відродженню традицій українського етносу через пошиття народного одягу.

Сучасний етнодизайн розглядається у контексті українського національного відродження і його європейської інтеграції, виготовлення творчих продуктів конкурентоспроможними і екологічно чистими, на рівні європейських стандартів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Концепція етнодизайну повинна розглядатися як сукупність своєрідних духовних, інтелектуальних, педагогічних та художньо-естетичних аспектів щодо створення системи таких цінностей, які характеризують життєдіяльність педагогічного колективу, відродження кращих рис національної свідомості майбутніх поколінь.

Українські народні традиції в декоративно-прикладному мистецтві та дизайну досліджувались в працях відомих вітчизняних й зарубіжних науковців, дизайнерів (Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич) [1], З. Болтарович [2], Т. Кара-Васильєва [4] та інших, які визивають зацікавленість етнографічними скарбами нашого народу. Цікавий науковий аналіз українського етносу, а саме: мистецтва, одягу, побуту здійснила львівська дослідниця З. Болтарович. Це стосується народного вбрання українців, вишивки, килимарства, ткацтва й взагалі, художнього оздоблення народних виробів, що є важливим продуктом національної культури й свідомості, розкриваючи етнокультурні взаємозв'язки і взаємозалежність мешканців даного регіону. Проблема дуже актуальна, і незважаючи на проведені дослідження, творчі можливості українських мистецьких традицій в межах всієї країни й підготовка фахівців дизайну ще не вичерпані, і не знайшли належного висвітлення в художньо-педагогічній теорії і практиці.

Мета статті. Висвітлити через види декоративно-ужиткового мистецтва продуктування етнодизайнерських цінностей в умовах українського відродження, професійного становлення фахівців, спроможних використовувати існуючий досвід, методи, «ноу-хау» під час створення українських цінностей етнодизайну на рівні європейських стандартів.

Викладання основного матеріалу. Декоративно-ужиткове мистецтво нашого народу існувало поряд з мелодійною українською мовою, чарівною українською піснею, красою рідної природи, різнобарв'ям вітчизняного одягу, останнім часом

переживає нове національне відродження в сучасному етнодизайні. Студентська молодь й взагалі творчі люди, дедалі виявляють інтерес до народної творчості, а саме: українського декоративного розпису, килимарства, вишивки, писанкарства, різьблення з деревини, національного одягу тощо. Народна творчість здатна виховувати гармонійну, творчо мислячу людину, в тому числі й студента, потребує від дизайнера наявність базових творчих умінь, за допомогою яких виготовляється будь-який творчий дизайн-виріб, з подальшим створенням специфічних умінь, скажімо етнічна одежа, під час виготовлення визначеного нового, унікального продукту етнодизайну. Визначимо базові творчі уміння, а саме:

1. Уміння залучати методологічні концепції етнодизайну.
2. Уміння зображувати реальну дійсність у художніх образах відповідно специфіці образотворчого і декоративного мистецтва та дизайну.
3. Уміння визначати головне, другорядне під час побудові твору.
4. Уміння проводити аналіз та синтез гармонійної цілісності твору.
5. Уміння пропонувати гіпотези, оригінальні ідеї.
6. Уміння співпрацювати в системі «дизайнер-споживач».
7. Уміння трансформуватись у нову ситуацію, зокрема дизайн.
8. Уміння проводити наукові дослідження.
9. Уміння бачити протиріччя та творчо вирішувати їх.
10. Уміння використовувати матеріали та новітні технології під час виготовлення творчого продукту, зокрема етнодизайну.

На наш погляд, ці вміння є важливими й ефективними, і ми рекомендуємо їх використовувати під час виготовлення виробів дизайну, в тому числі й етнодизайну. При побудові твору дизайнер швидше розкриває всі творчі можливості, вирішує творчі питання.

Тому, ознайомлення й вивчення студентами різних видів народного мистецтва зумовлює національне відродження кращих традицій й етносу цих мистецтв, як соціального, культурологічного та педагогічного феномену. Студентська молодь виявляє інтерес до розпису, килимарства, вишивки, ткацтва, народного одягу. Вишиті сорочки, рушники, дитяча іграшка, розмальована хата, печі ставали духовним життям українського народу.

Вивчення саме народного мистецтва, його витоків, невичерпних джерел натхнення, мистецької спадщини України стає актуальним у сучасній освіті. У процесі навчання молодь вчиться грамотно будувати композицію твору, добирати кольорову палітру, матеріали й технологію виконання, що впливає на загальний задум, тематику та змістовне вирішення.

Дослідження проведемо з тих видів декоративно-вжиткового мистецтва де найбільш яскраво віддзеркалюються художні етнонаціональні традиції, ментальність, історична сутність, які становлять творчий потенціал для розбудови українського етнодизайну, що тісно пов'язаний з декоративним мистецтвом. Вивчення, зокрема українського декоративного розпису, формування уявлень про композиційну виразність розпису й гармонійну її цілісність, колорит твору, а також уміння будувати малюнок, засвоєння технологічних процесів із розкриттям національних рис характеру надають декоративним розписам широких знань, умінь створювати художній образ безпосередньо в виробах етнодизайну, як художньо-виразного формоутворюючого акценту. Разом з тим, необхідно знайомити студентів з витоками й джерелами творчої спадщини Національного музею народного мистецтва України, що збагачує творчий інтелект, здійснювати відбір матеріалів, репродукцій з робіт визначних майстрів художньої творчості, як: Марії Приймаченко, Катерини Білокур, Марфи Тимченко, Пелагеї Глущенко, Федора Панка – це майстри Київщини, Полтавщини, Гуцульщини, що дивовижним розписом покривають миски, чашки, тарілки, ложки, фляжки, перетворюючи природні мотиви в різні стилізовані, виразні художні твори. Саме твори

цих геніальних майстрів надихають нас на творчість. Відомі далеко за межами нашої країни картини Марії Приймаченко вражають творчим мисленням, гармонією, майстерністю, досконалістю. Весь світ у 2009 році відзначав 100-річчя від дня народження української художниці.

Це яскравий приклад для українського національного відродження та входження в Європейський художньо-освітній простір, створення українського дизайну, водночас й етнотдизайну, що є актуальною темою, яку підкреслив видатний науковець, дизайнер, професор Євген Антонович.

Європейська інтеграція – новий навчальний процес, правила спілкування, нове креативне мислення, висока якість знань, умінь, передові технології виготовлення продукту відповідно європейським стандартам.

Тому, попередньо розглянутий декоративний розпис згідно європейської інтеграції, зумовлений бути конкурентоспроможним й привабливим. Декоративний розпис за композиційними й кольоровими ознаками наближений до художнього килиму, але зображення там здійснюється за перетинами кольорових ниток на площини тканини, водночас, як декоративна поверхня безпосереднього виготовлення художніх килимів. На теренах України ще сьогодні практикується ткання на вертикальних та горизонтальних верстатах. Виготовлення килимів на верстатах пов'язано з утворенням геометричного орнаменту, або з квітковим узором. Обидва типи малюнка представлені у буковинському ткацтві [3].

Слід зазначити, що різноманіття тканих виробів, у тому числі й килимів, залежить від художньо-декоративних властивостей та естетичної якості сировини і технології ткацтва. Тут відображаються особливості виробництва, визначені індустріальними техніками, що позначаються на художньо-виразному вирішенні дизайн-виробів. Художнє відображення українського етносу, характер рідної землі, «український звичай»: хліб на столі й рушник – широко відтворюється в галицьких та буковинських килимах, як добро, справжня радість. Місцеві художники черпають своє натхнення в народних епосах за творами Івана Франка, Ольги Кобилянської та інших письменників. Килими за виготовленням розподіляються на дві техніки – ворсова та безворсна або гладкоткана. Кожна з них має різні похідні техніки ткання. Техніка килимових виробів в українському мистецтві, зокрема буковинський малюнок, має модульну структуру, що є (малюнок вразливий – очей не відведеш), досить регламентована. Чіткість малюнка досягається завдяки геометричним технікам, перевага надається тканню «на межову нитку», оскільки має характерну буковинську ступінчасту структуру. Ця техніка найкраще розкриває модульну структуру форми, до якої найбільш схильне художньо-стильове зображення. Вироби етнотдизайну, неодноразово і завжди з успіхом демонструвались у залах Києва, діаспори та інших країнах.

Одним із особливих засобів етнічного спрямування є художнє конструювання української іграшки, зокрема ляльки, її формотворення, оволодіння майстерністю, художніми техніками і прийомами моделювання, оздоблення та декорування. Українська іграшка є цілісною культурною цінністю, втілює в собі мистецькі, побутові, народні традиції, через неї трансформуються джерела творчого натхнення й невичерпної художньої спадщини України, здійснюється зв'язок поколінь. Українці належать до тих цивілізованих етносів, які зберігають унікальну національну культуру, водночас й народну іграшку для розвитку дитини. Українська народна іграшка здійснює для багатьох поколінь уроки навчання: краси, добра, істини, що сприяє художньо-естетичному вихованню. На нашу думку, краса, добро, істина – збереже світ.

Розгляд проблеми етнокультурного виховання потребує звернення до етнічної педагогіки, базис якої знаходиться у фундаментальних працях К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

Саме дизайнер у процесі розбудови й оволодіння різних культурних цінностей

формує етнічну ідентичність за оптимальними педагогічними умовами закономірності дитячого розвитку.

Суттєво важливими є дослідження еволюції етнопедагогічних ідей в історичному етносі, де визначено дитину як суб'єкт народного виховання та визначена роль педагогіки щодо національного відродження.

Науковці сьогодні розробляють моделі освіти етнопедагогічної спрямованості, зокрема, досліджують застосування можливостей української народної іграшки як засобу формування творчої активності студентів, виховання у студентської молоді позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу в процесі мистецької діяльності, засвоєння народних звичаїв, символіки, традицій, моралі.

Перспективи розвитку етнодизайну природно закладені найбільше з виготовленнями народного одягу, художнього моделювання народного костюму, де українські дизайнери показують на подіумах європейських столиць (Парижа, Лондона, Рима тощо) чудові колекції сучасної індустрії моди. Разом з тим передбачені значні зрушення в системі підготовки фахівців з методологічних й технологічних знань, перебудови оснащення за екологічними параметрами в художньому проектуванні костюма, а також запровадження комп'ютерного моделювання й виготовлення лекал крою.

Отже, виконання складних креслень, точних економічних розрахунків, наближає виготовлення дизайнерської продукції до європейських стандартів.

Важливими етнографічними ознаками є способи формоутворення, моделювання, технологія виготовлення традиційного народного костюму: крій, методи пошиття, декорування, які взаємопов'язані між собою і відповідають функціям народного одягу, є актуальним етнодизайну.

Український народний костюм складається з компонентів: натільний одяг, верхній та нижчий одяг, головний убір, пояс, взуття, прикраси. Наприклад, головний убір по значимості співвідношень частин костюма рівень взуттю. Якщо взуття відкриває костюм, то головний убір його завершує, надає всьому образу цілковиту виразність, акцентує риси обличчя. За допомогою неперевершеної форми головного убору, кольору, фактури матеріалу можна корегувати індивідуальні недоліки обличчя – звузити широкі скули, форму носа, замаскувати вуха, будуючи гармонію ансамблю.

Традицією жіночого і чоловічого одягу в Україні є полотняна сорочка, відповідно призначенням і типам: тунікоподібні, з суцільними рукавами, плечовими уставками, вшивне плечико з'єднує передню й задню частини сорочки. Рукав викроюється із суцільного шматка тканини і пришивається до станика під прямим кутом з символами української народної вишивки. Малюнок вишивки віддзеркалює етнічну приналежність.

Народному костюму, взагалі, притаманна проста раціональна конструкція, яка обумовлена шириною домотканих полотен, побудовою анатомічної фігури. Конфігураціями крою народних костюмів є квадрат, прямокутник або трикутник з використанням модульної структури та гармонійних пропорційних відношень, пов'язаних з природною побудовою, скажімо, чоловічої фігури. Народний одяг завжди прикрашали орнаментами. Усі частини народного костюму мають свій глибокий зміст й символи життя..

У головному уборі жінки бачили символ народження діток і загального щастя, тому і уподібнювали його формі вінку. Символи, орнамент, колір отримували змістовність у обрядових й святкових костюмах, що зумовило червоні та білі кольори, декорування квітами, орнаментальних прикрас.

Взагалі в народному костюмі кольорові символи тісно пов'язані з зображенням життя людини, святковості й традиційних відмінностей.

Колір, орнаментальні мотиви, символіка, виразна вишивка завжди приваблювали багатством фантазій народних майстрів своїми композиційними та

кольоро-фактурними рішеннями в залежності від призначення одягу, соціального стану, вікового зростання. Традиції, що існували в суспільстві передавали із покоління до нового покоління, обумовлювали технологічні прийоми крою, матеріали виготовлення речей, розташування символіки, вишивки, орнаменту для різного віку й регіону. Наприклад, погруддя вишивки призначалась для певної символіки. Особлива увага приділялась оздобленню рукава, що відносилось до раннього культу освячення рук. Своєрідний орнамент або вишивка набувала магічної дії і виконувалась у визначених місцях, освячених віковими традиціями, реалізується й донині. Магічні відносини перетиналися з естетичними.

Виготовлення народного костюму відзначено параметрами крою, характером художнього ансамблю, утилітарним та естетичним функціям.

Отже, специфічною визначальною й притаманною якістю залишається народний одяг, зокрема ансамбль народного костюма, сформований за ознакою гармонійної ансамблевої єдності, як: головний убір, сам костюм, пояс, взуття, а також аксесуари (тростина, парасолька, віяло тощо) – все орієнтовано на екологічній технології фарбування й обробки текстилю, водночас економія матеріалів і міцність виробів. Прототипом розробки концепцій етнодизайну може служити український дизайн, що виник як варіант творчої модернізації регіональних етнонаціональних традицій, наприклад закарпатського або придніпряньського слов'янського одягу, що створювався на протязі багатьох століть. Тому, на основі етносу й народних традицій від дизайнера одягу вимагаються широкі знання історичної спадщини і менталітету свого народу, умінь застосовувати сучасні технології, зокрема, комп'ютерне конструювання й моделювання. Існує багато програм, які полегшують завдання дизайнерів, скажімо, від побудови лекал на різний тип фігури до динамічних виразних віртуальних моделей в 3D. Сьогодні існують декілька систем автоматизованого проектування одягу. Використовується система крою по Мюллеру – «Система автоматизованого проектування одягу» (САПР) «Грація», програмний комплекс Julivi [5]

Паралельно пропонується комп'ютерне проектування й моделювання форми костюму, що здійснюється в 3D графіці, де рекомендується виділити три головних напрями використання комп'ютерної графіки, як:

- віртуальна примірювальна;
- моделювання екологічних матеріалів, які використовуються для проектування й пошиття одягу, створюючи інтерактивний дизайн 3D моделі;
- комбінація між прискореним макетуванням і анімацією динаміки поведінки тканин, до спроектованих технологічно віртуальних моделей.

Сьогодні, завдання процесу проектування одягу зводиться до розбудови нової концепції образу і філософії зорієнтованого на кінцевого споживача.

У дизайні одягу функціонує нова, авангардна течія «деконструкція».

Поняття «деконструкція», яке пропонує французький філософ і культуролог Жак Дерріда, характеризує новий образ думки, з постійним переосмисленням предметів, речей, контексту; протиставлення мов і стилів, вихід за рамки й розширення кордонів можливостей. Шляхом руйнування класичних пропорцій, конструкцій, взаємозв'язків між елементами народження нових, дивовижних з власної сили й виразності образів.

Деконструктивізм дав початок появи нових принципів і прийомів у конструюванні, перегляду методів технологічної обробки й розробки нових штучних структур матеріалів, скажімо, нанесення пластмас на метал, керамічний двигун внутрішнього згорання, лазерне різання різних матеріалів, лазерне лікування в офтальмології й стоматології, вакуумне пресування тощо (за Франсуа Бодо, «Шик і Шарм», переклад з франц.).

Підприємства текстильної промисловості продовжують широкі пошуки й винаходи нових способів декорування і отримання матеріалів з дивовижними структурами форм, фактури, текстури. Так португальська фабрика Riorele виготовляє

тканини за зовнішнім зором нагадує ідентичний матеріал з металевою ниткою. Але, замість металу до складу тканини задіяна тактильна з тілом людини, міцна органічна /тварини/ нитка. Проектна культура етнодизайну в такому ракурсі повинна застосовувати новітні інноваційні технології одягу, взуття на умовах «деконструкції» виробів, тривалого їх використання, які проектуються на принципах саме «безвідходного» виробництва та не забруднення середовища.

Процес формоутворення образу народного костюма потребує від дизайнера логічного мислення, визначення об'ємно-просторової структури костюма, раціональної конструкції, технології, використання екологічних матеріалів /тканин, шкіри/ й комп'ютерного проектування і моделювання.

Корисними для навчання моделювання можуть бути вправи з художнього ескізування:

1. Художнє моделювання сучасного одягу з використанням елементів українських етнотрадицій.

2. Виконати ескізи відповідно типів крою жіночої і чоловічої сорочок, регіональної специфіки українського вбрання.

3. Творчий проект виготовлення чоловічого та жіночого головного убору.

4. Залучення символіки у виготовленні українського віночка.

Саме тренінги дають змогу краще створити форму, силует, пропорції етнічного народного одягу. На етапі творчої розробки створюють художні образи, оздоблюючи їх.

Професійна здатність художніми засобами відображувати український етнос, що виявляється в системі сформованих творчих умінь надає підстави готовності методично й творчо вирішувати завдання продукування етнодизайнерських ідей та цінностей в умовах сучасної практики.

Дослідження розвитку етнодизайну засвідчили позитивну динаміку в професійній підготовці фахівців у художньо-конструкторських аспектах:

- розширення обсягу знань про історію українського етносу: його відродження, функції, регіональні особливості, способи декорування;
- підвищення інтересу до народних традицій загалом та мистецтва створення українських національних цінностей;
- удосконалення художньо-конструкторських умінь з дизайнерського ескізування, конструювання, моделювання, декорування;
- розширення гами декоративних елементів, які використовуються для виготовлення етнодизайну (художній розпис, килими, лялька, тощо).

Кожна область республіки має власні особливості й специфіку, етнос народної творчості. Щоб вивчати і зберігати ці чудові, дивні традиції в центрах, де розвинути художні ремесла, відкрити спеціальні художні школи,

Таким чином, висвітлення етносу, менталітету українця, взагалі потенційних скарбів декоративно-вжиткового мистецтва українського народу, розкриття таємниць його художньої спадщини, що в підсумку й обумовлюють створення етнодизайну.

Висновки. Процес продукування етнодизайнерських цінностей в умовах українського національного відродження потребує логічного мислення й створення творчого продукту за параметрами європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич. – Львів: Видавництво «Світ», 1992. – 270 с., іл.
2. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст./ З. Болтарович. – Київ: Наукова думка, 1976. – 139 с.
3. Кожоляно Г. Етнографія Буковини / Г. Кожоляно. – Чернівці: Золоті литаври, Т.1. – 1999.
4. Кара-Васильєва Т., Черноморець А. Українська вишивка / Т. Кара-

- Васильева, А. Черноморець. – Київ: Лебідь, 2002. – 160 с.
5. САПР ГРАЦІЯ / Высокие компьютерные технологии швейной промышленности / Сапр – проектирование и конструирование / [Электронный ресурс] / режим доступа: anhttp://www.saprgrazin.com/articles, php.

Людмила Романенко
(Богуслав, Україна)

ФЕНОМЕН ЕТНОДИЗАЙНУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦЯ

У статті теоретично обґрунтовано феномен етнодизайну та досліджено його вплив на національну свідомість українця і необхідність поширення його в сучасній культурі.

Ключові слова: дизайн, етнодизайн, свідомість, етнічність

The article theoretically grounded etnodyzaynu phenomenon and investigated its effect on the Ukrainian national identity and the need to spread it in modern culture.

Keywords: design, etnodyzayn, consciousness, ethnicity.

Постановка проблеми. Визнаючи важливу роль національної свідомості у процесі державотворення, зауважимо, що національне відродження – це не просто усвідомлення народом своєї етнічної єдності, національної неповторності. Воно пов'язане з усім цілеспрямованим процесом життєдіяльності людей тієї чи тієї нації, формуванням особи як суб'єкта національної свідомості. Феномен етнодизайну намагалася осмислити кожна епоха, але ця проблема залишається недостатньо вивченою в нових умовах глобалізації, як універсальне явище, що поступово поширюється на всі сфери людської діяльності, етнодизайн потребує системного і послідовного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню сутності етнодизайну та його вплив на свідомого українця є в працях філософів (М.Бердяєва, Г.Вашенка, Б.Кроче, В.Онищенко, Г.Сковороди, О.Лосєва, П.Юркевича, О.Кульчицької, та ін.), істориків (М.Грушевського, І.Огієнко, М.Поповича), ідеї наближення дизайну до культурних традицій нації знайшли відображення в працях сучасних науковців з дизайну: Є.Антоновича, Н.Біловола, Г.Гребенюка, В.Даниленка, С.Мигаля, Л.Оршанського, А.Чебикіна, О.Хмельовського, Н.Чуприни та ін.

Результати дослідження. Відомо, що мистецтво є феноменом людської свідомості. Сутнісну основу мистецтва становлять: етнічне, національне і загальнолюдське.

Етнічне – це те, що пов'язане з належністю до певного народу. У нинішній час увага до етносу, етнічних ознак в народонаселенні планети надзвичайно велика, оскільки нових форм набуває рівень міжетнічних відносин. З одного боку з появою таких засобів спілкування, як телефон, інтернет іде тенденція до глобалізації і, як наслідок, стирання границі між різними етнічними групами. З іншого боку, поділ країн на «багаті» та «країни третього світу», політичні конфлікти, дискримінація та таке інше веде до підсилення цієї границі між етнічними групами. Таким чином, перед нами постає проблема: як зберегти культурні цінності, що є притаманні окремим народам, і при цьому примножити глобальні (загальнолюдські) цінності, бути «відкритими» до нового.

Мистецтву притаманна властивість – нести в собі конкретне вираження художнього генія, художніх прагнень народу. Воно також обов'язково має відповідний культурно-історичний ґрунт, на якому завдяки зусиллям творців проростають зерна нових надбань і досягнень. Національна самоідентифікація громадян України –